

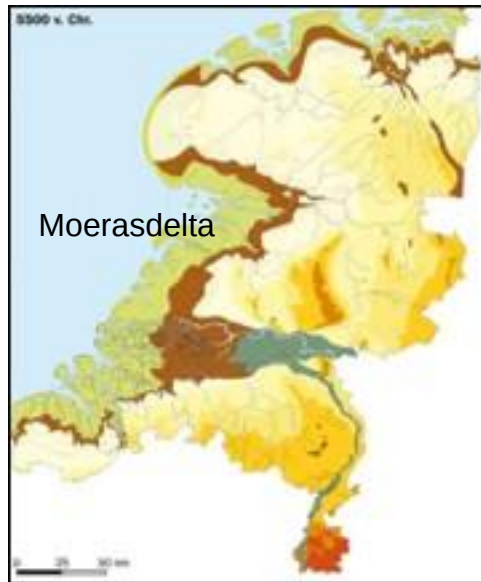
Vaderlandse Geschiedenis

Eerste bewoners van Nederland
Jagers - Verzamelaars - Boeren
Bekerculturen - Hunebedbouwers
Germaanse stammen

Jagers - Vissers - Verzamelaars - Boeren

4000 v. Chr.

Gereedschap en wapens
worden gemaakt
van vuursteen

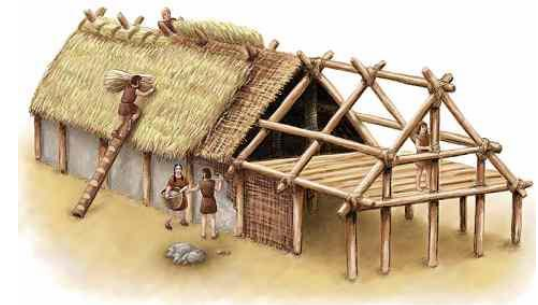
**Jager-verzamelaars komen vanuit
het Midden-Oosten naar Nederland**

Swifterbantcultuur

Jager-verzamelaars in het noorden en midden

Bandkeramische cultuur

Boeren in het zuiden

De naam Bandkeramische cultuur verwijst naar het versierde aardewerk

Men verstaat al snel de kunst van het pottenbakken

Typisch bandkeramiek

Ook de latere culturen worden genoemd naar hun karakteristieke aardewerkvormen

Van klompje klei tot aardewerk in een uur

1 VOORBEREIDING. Klei werd uit de grond gehaald, maar moest gemengd worden met verpulverde schelpen, zand of graniet. Het malen van graniet kostte zo'n 10 minuten.

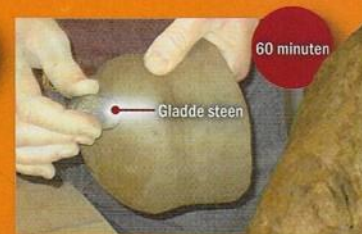
2 MAGEREN. Vette klei moest mager worden gemaakt - gemengd met granietgruis - om barsten te voorkomen. Het gruis werd in de klei gekneet, zoals een bakker brooddeeg maakt.

3 BODEM. De pottenbakker zat op de grond te werken. Met een kuil in de bodem hield hij of zij de klei op zijn plaats terwijl de bodem werd gevormd. Daardoor was de bodem bol.

4 ZIJDEN. De zijkanen van de pot werden gevormd door worstjes te rollen van de klei en die op elkaar te leggen. De lagen werden met de vingers aan elkaar gekneet.

5 GLADSTRIJKEN. Met een gladde steen werd de pot gladgestreken. Dan stond hij twee weken te drogen, waarna hij werd gebrand.

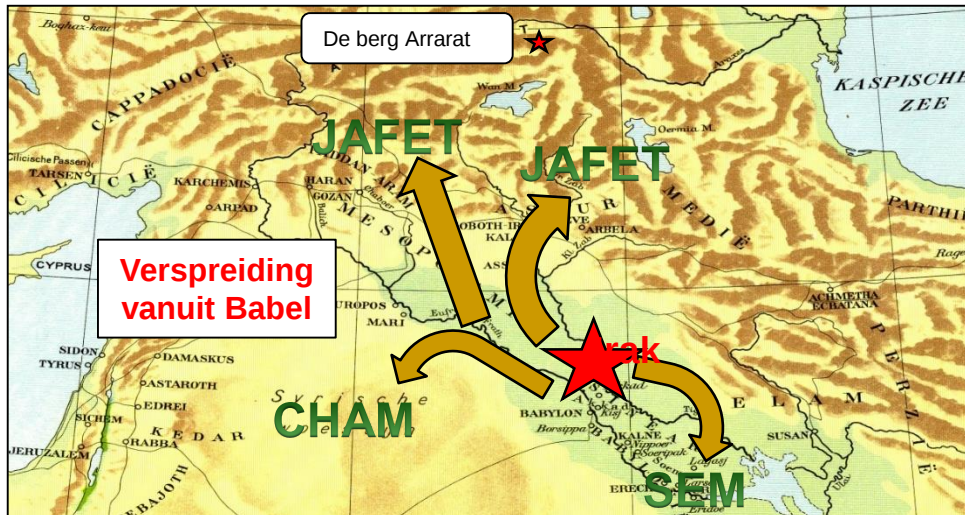
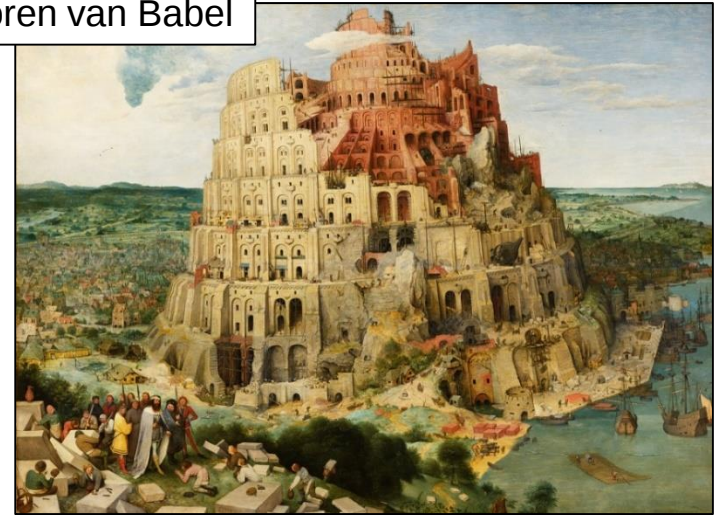
Tegen 3000 v. Chr. verdwijnen de Swifterbantcultuur en de Bandkeramische cultuur

Verspreiding over de aarde

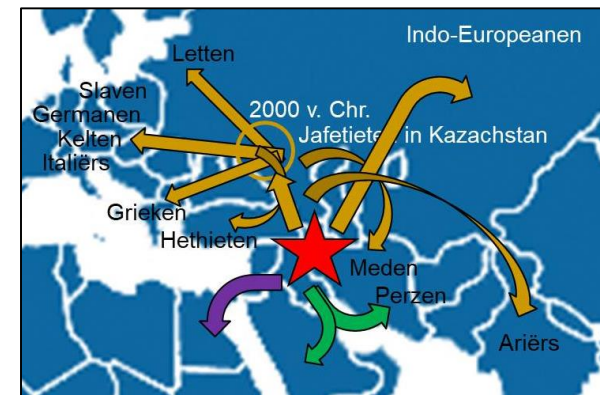
Genesis 11 NBV

Ooit werd er op de hele aarde één enkele taal gesproken. Ze zeiden: 'Laten we een stad bouwen met een toren die tot in de hemel reikt. Dat zal ons beroemd maken, en dan zullen we niet over de hele aarde verspreid raken.' ... De HEER zei: Laten wij naar hen toe gaan en **spraak-verwarring** onder hen teweegbrengen, zodat ze elkaar niet meer verstaan ... **en vandaar verspreidde God de mensen over de hele aarde.**

Toren van Babel

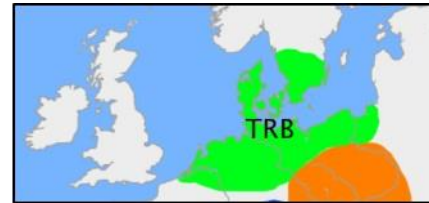
De Jafetieten komen vanuit het Midden-Oosten naar Europa

Semieten - Chamieten - Jafetieten
verspreiden zich vanuit Babel

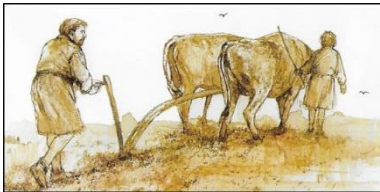
Trechterbekercultuur

3000 v. Chr.

Bewoningsgebied Trechterbekervolk

Boeren van de Trechterbekercultuur

Eenkoorn

Domesticatie dier en plant

Hunebedden komen voor in Friesland, Groningen, Drenthe en Overijssel

"Hunebed" is afgeleid van "Huynen" (reuzen)

Voor de hunebedden zie volgende sheet

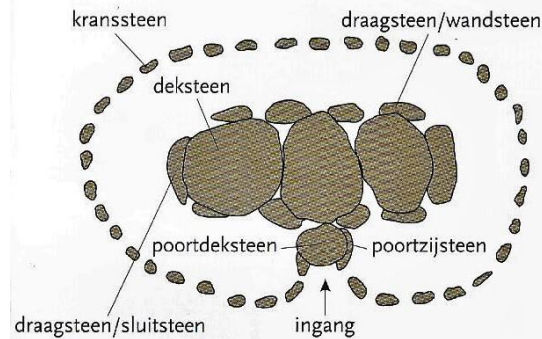
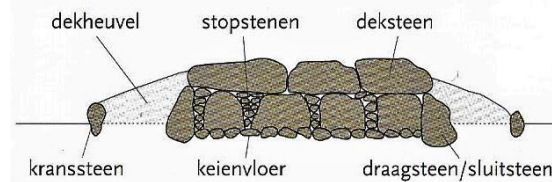
De hunebedden

Bouw van een hunebed

Granieten blokken
Zwerfkeien uit de IJstijd

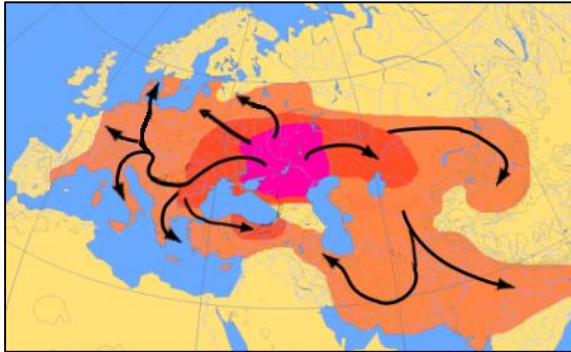

De laatste rustplaats

Als we nu naar een hunebed kijken, zien we alleen het stenen skelet van wat eens een grafkelder was. Al tijdens het plaatsen van de stenen werden ze ingepakt met zand en leem. Zo ontstond een langwerpige heuvel, waar de grote dekstenen bovenuit staken. Aan de zuidkant was een ingang uitgespaard, waardoor je in de kelder-ruimte kwam. De vloer ervan was bedekt met kleine keien. Hier kregen de Trechterbekermensen een laatste rustplaats.

Touwbekervolk

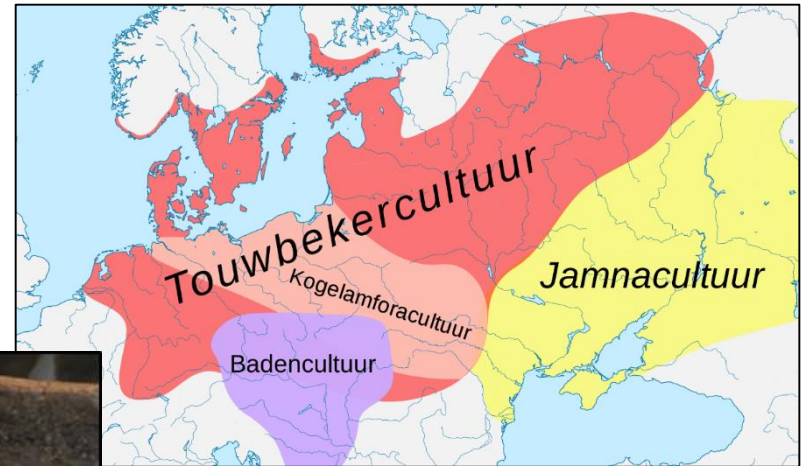
2600 v. Chr.

Indo-Europese migraties

Invloed van binnendringende
Indo-Europese volken
uit het oosten

De **Touwbekercultuur**
wordt ook wel genoemd:
Strijdbijlcultuur of
Strijdhamercultuur of
Steenhamercultuur
Vanwege het gebruik van
typische stenen strijdbijlen
en hamers

Mengculturen

Touwbeker

Met touwindrukken
versierd aardewerk

Belangrijkste bronnen van bestaan:
akkerbouw en veeteelt

In deze periode ontstaat
het gebruik van karren

Standvoetbekercultuur
Variant van de Touwbekercultuur

Standvoetbeker

Klokbekervolk

Vernoemd naar het aardewerk waarin
een flauwe S-vorm vaag aan een
omgekeerde kerkklok doet denken

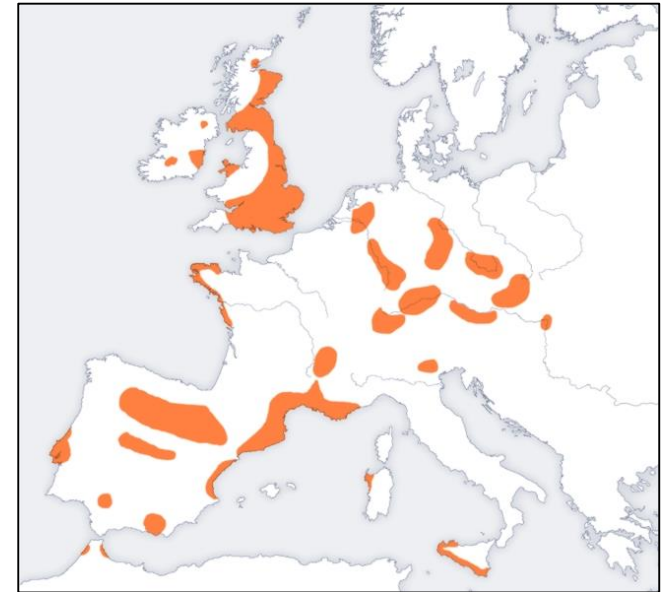

Klokbeker

2500 v. Chr.

**In Nederland in hoofdzaak op de Veluwe
en oostelijk daarvan**

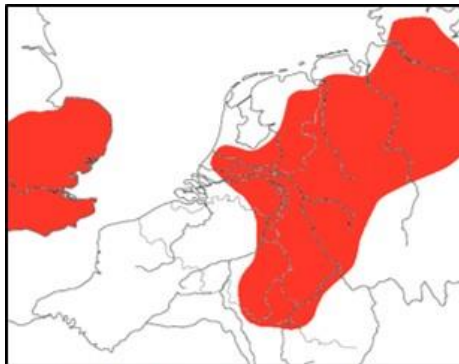
Veluwse klokbeker is hoogtepunt
van de Europese Klokbekercultuur
Sierlijke vorm en prachtige decoraties

Bewoningsgebieden Klokbekervolk

Wikkeldraadbekercultuur

Laatste fase van deze Klokbekercultuur

Wikkeldraadbekercultuur

2100 v. Chr.

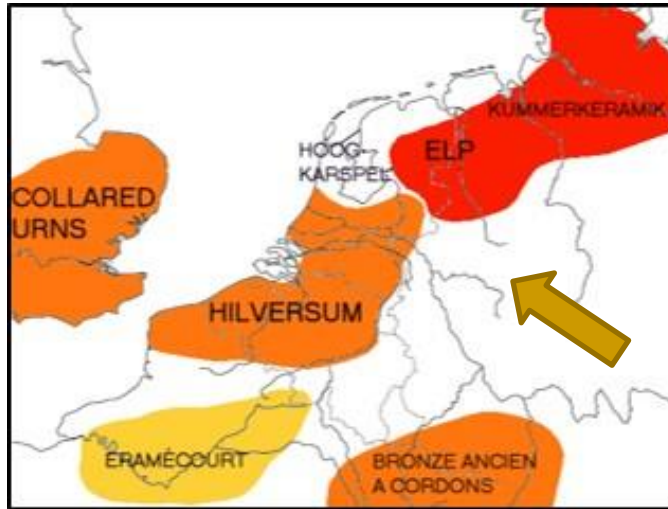

Wikkeldraadbeker

Decoratie van de potten door middel van
stokje of koord met draad eromheen
Er ontstaat een op prikkeldraad gelijkend patroon

Goede boogschutters
Gebruik koperen wapens
Handel op grote schaal
Ook overzee

Opvolgers Wikkeldraadcultuur

Hilversum- en Elpcultuur

Onder sterke invloed uit Noord-Frankrijk en Engeland
ontstaat de **Hilversumcultuur**

Naam is ontleend aan vondst aardewerk nabij Hilversum

Eenvoudige tonvormige en dikwandige potten

Versiering met vinger- en nagelindrukken op de rand

Gecombineerd met afdrukken van touw

Doden worden begraven onder grafheuvels

Hilversumcultuur 1800 v. Chr.
Elpcultuur 1300 v. Chr.

De **Elpcultuur** ontstaat onder invloed van de
grafheuvel- en urnenveldencultuur
van Centraal-Europa

De doden worden nu gecremeerd

De urnen worden bijgezet in lage grafheuvels

Aardewerken potten van lage kwaliteit

Huisvesting in een langhuis
Woonhuis en stal onder één dak

Langhuis

Grafheuvelcultuur

1300 v. Chr.

Grafheuvels komen voor in diverse periodes
Al vanaf 2600 v. Chr. in de Touwbekercultuur
De oudste in ons land ligt bij Apeldoorn op de Veluwe
Vooral vanaf 1300 v. Chr. neemt het aantal sterk toe
Concentraties: Utrechtse Heuvelrug, Veluwe en Drenthe

De mensen in de **Grafheuvelcultuur** worden ook
wel **Koepelgrafbouwers** genoemd
Overigens ten onrechte (zie volgende sheet)

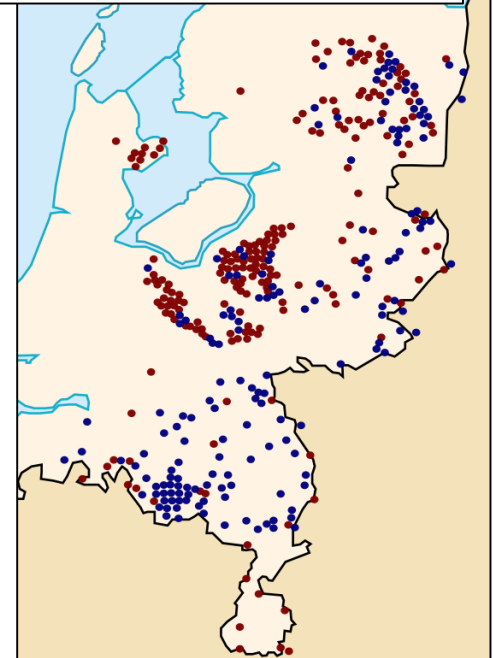
Urnenveldencultuur

In deze periode breidt
de **Urnencultuur** zich uit
over heel ons land
De urnen worden begraven in
urnenvelden ter plaatse
van grafheuvels

Crematie houdt 400 jaar stand
Vanaf 900 v. Chr. worden
de doden weer begraven

Verspreiding grafheuvels
- Gewone grafheuvel (rood)
- Met urnenveld (blauw)

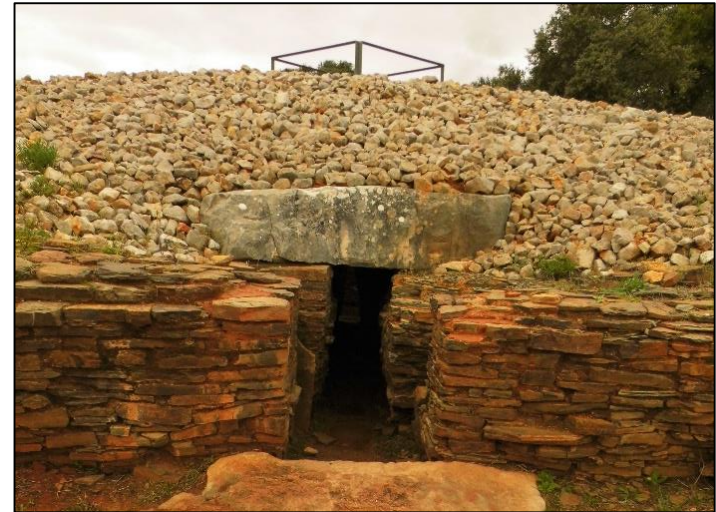

Koepelgraf

Een koepelgraf is opgebouwd uit een stenen grafkamer met een gewelf van concentrische steenlagen
Koepelgraven komen in Nederland niet voor
Wel op andere plaatsen in Europa.

Reconstructie van een koepelgraf van de Keltiberiërs in Alcalar (Portugal)

Terpencultuur

700 v. Chr.

Boeren van de zandgronden trekken naar de vruchtbare kwelders en wadden aan de west- en noordkust van ons land

Zij werpen terpen op om bij hoogwater droog te zitten
Er ontstaan woonheuvels en terpdorpen

Terp is een Friese variant van "thorp" (dorp)

Terpen langs de noordkust heten wierden,
in andere gebieden woerden, werven of hillen

Vele plaatsnamen hebben een uitgang met "terp" (Olterterp) of "ward" (Bolsward) of "werd" (Sauwerd) of "um" (Dokkum)

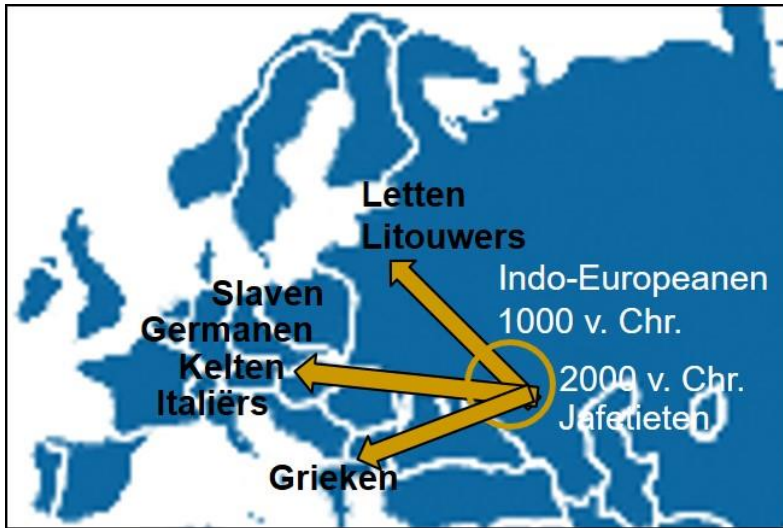
De boeren houden koeien en schapen,
verbouwen graan en er ontstaat handel
Zij gebruiken reeds turf voor hun vuren

De terpenbouw eindigt met de komst van de eerste dijken, zo rond 1200 na Chr.

Kelten in ons land

400 v. Chr.

Waar komen de Kelten vandaan?

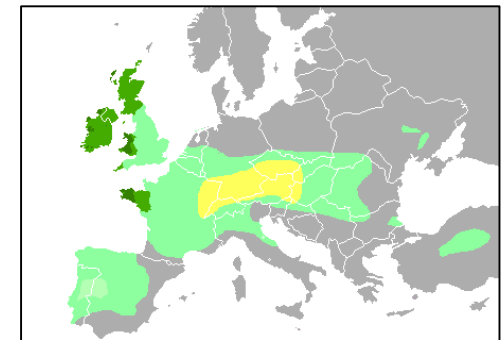
Hun voorouders zijn Indo-Europeanen
Rond 1.000 v. Chr. komen zij vanuit
het Oosten naar Europa
Uit vermenging met aanwezige volken
ontstaan o.a. Kelten en Germanen

Uit vermenging met de volken van de
Urnenveldencultuur ontstaat in Centraal-Europa
de Keltische Hallstatt-cultuur (800-500 v. Chr.)
en de La Tène-cultuur (440-0 v. Chr.)

De Hallstatt-cultuur is genoemd naar het dorpje Hallstatt
in ons huidige Oostenrijk
Het kerngebied van de La Tène-cultuur ligt
in ons huidige Zwitserland

Keltische cultuur brengt vooruitgang
Er is mijnbouw (zout en ijzer) en handel
De doden worden weer begraven

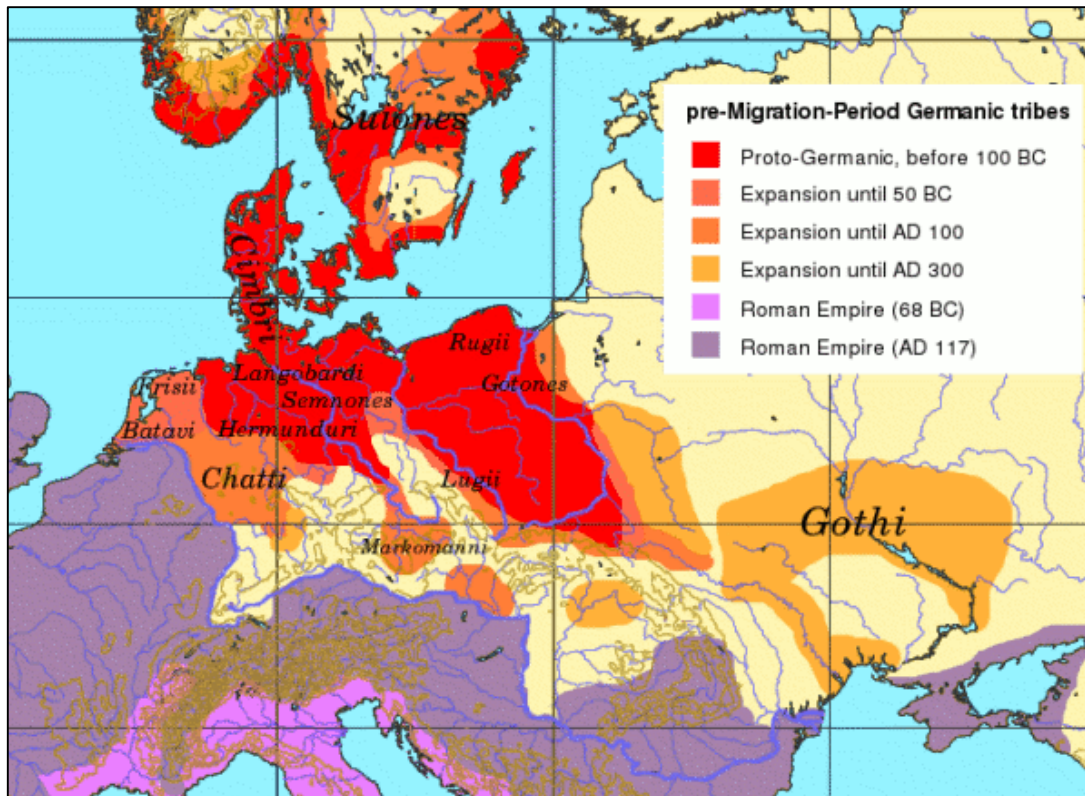

Geel = Hallstatt- en La Tène-kerngebied
Groen = Andere delen van Europa waar
vroeger Kelten woonden
Donkergroen = Huidige Keltische gebieden

Verspreiding over Europa omstreeks 500 v.Chr.
In ons land slechts in het zuiden (400 v. Chr.)

Germanen Omstreeks 500 v. Chr. leven in Noord-Europa
vele opzichzelfstaande Germaanse stammen

Eerste eeuw v. Chr.

Waar komen de Germanen vandaan?

Ook hun voorouders zijn Indo-Europeanen, die rond 1.000 v. Chr. vanuit het Oosten naar Europa komen (als bij de Kelten)
Uit vermenging met aanwezige volken ontstaan in de rode gebieden de Germanen

Vanwege overbevolking migreren vele Germaanse stammen naderhand naar het oosten, zuiden en westen in Europa

Door onderlinge strijd verdringen de stammen elkaar en verschuift het woongebied van een stam voortdurend

De volgende sheet geeft een illustratie van de talrijke Germaanse stammen in Europa

**Talrijke Germaanse stammen
periode 2^e eeuw v. Chr. tot 1^e eeuw n. Chr.**

De hierna volgende sheet geeft de situatie van de Germaanse stammen in Europa in 50 na Chr.

Op de volgende sheet zijn de belangrijkste Germaanse stammen in Europa geplot op een ondergrond van onze tijd

50 v. Chr.

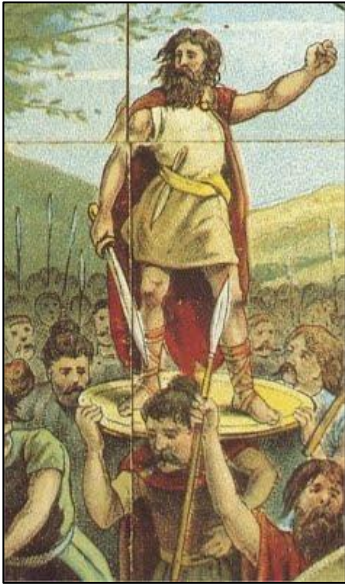
**Germaanse stammen
in de 1^e eeuw v. Chr.**

Germaanse stammen in Nederland en omstreken in de 1^e eeuw v. Chr.

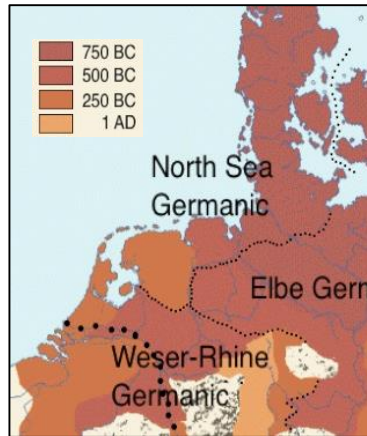
In de tijd dat Julius Caesar
oprukt in Europa en ook
Nederland bereikt

Germanen in ons land

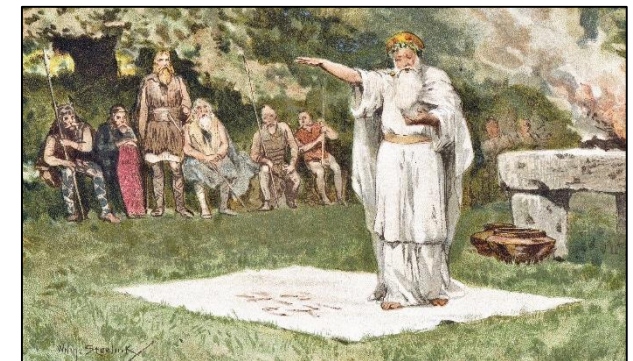
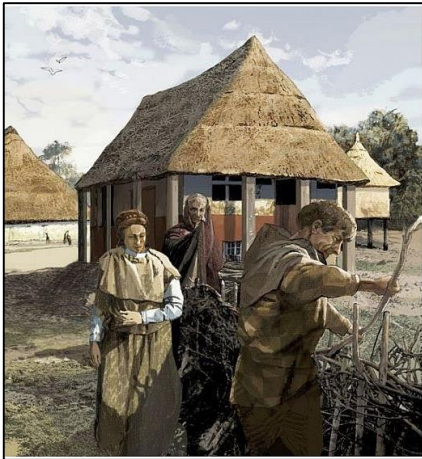
Noordzee-Germanen en
Weser-Rijn-Germanen

De Germanen leven heel eenvoudig
Mannen jagen, vissen en voeren oorlog
Vrouwen zien toe dat slaven het land bebouwen
Ze wonen in hutten, veeboeren in huizen
Edelen - Vrije boeren - Slaven (krijgsgevangenen)
Germaan is eerlijk, trouw, gastvrij en dapper
Aanbidden vele goden, offeren soms mensenlevens

Bataven
Cananefaten
Friezen
Chauken
Chamaven
Amsivariërs
Saliërs
Tubanten
Usipeten

Keltische
stammen
in het zuiden:
Tungri
Eburonen
Menapiërs
Frisiavones

Germaanse Raadsvergadering

Bataven en Cananefaten

De Bataven verkassen naar ons land na een conflict in hun thuisland

Aankomst van de Batavieren in Nederland

De **Bataven** vervullen later een belangrijke rol als elitetroepen in de Romeinse legers en als keizerlijke lijfwachten

De **Cananefaten** zijn wellicht verwant aan de Bataven en vermengd met Kelten
Ze dienen later ook in Romeinse legers
Helpen zelfs de Romeinen tegen de Friezen

Friezen en Chauken

De **Friezen** hebben zich tot een eenheid gevormd uit de volken die naar de kuststrook zijn getrokken
Hun gebied loopt van de Cananefaten tot aan de Hunze (het tegenwoordige Reitdiep)

Later zullen de Friezen het kustgebied bewonen tot in Denemarken:

Friezen, West-, Oost- en Noord-Friezen

De Friezen werpen terpen op om zich tegen hoogwater te beschermen

De **Chauken** wonen aan de Noordzeekust

Tussen de Hunze en de Elbe in Duitsland

De Klein-Chauken wonen tussen de Hunze

en de Weser, oostelijk daarvan de Groot-Chauken

Er is veel onderlinge strijd met de buurstammen

Soms strijden ze als bondgenoten met de Romeinen

Later samen met de Bataven juist tegen de Romeinen

De Chauken verdrijven de buurstammen Chamaven en Amsivariërs

De Amsivariërs worden later een deelstam van de Chauken

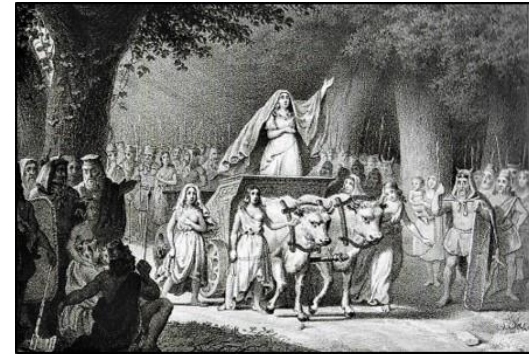
De Chauken zelf trekken later naar het oosten en worden een deelstam van de Saksen

Chamaven en Amsivariërs

De **Chamaven** wonen aanvankelijk in het noorden van ons land, maar worden naderhand verdreven
Ze gaan wonen op de Veluwe en in de Achterhoek

De Chamaven leveren ook een Romeinse legereenheid
In Duitsland verdrijven ze de Bructeren naar het zuiden
Ze worden later een onderdeel van de Salische Franken

Germaanse priesters en waarzeggers

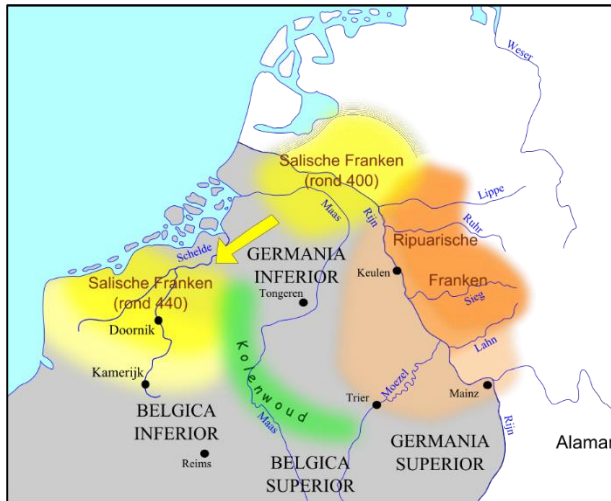

800 na Chr. Graafschap Hamaland
In de hoek van Rijn en IJssel
(naam wellicht opgepikt van **Chamaven**)

De **Amsivariërs** wonen in het stroomgebied van de Eems
ten zuiden van de Chauken, aan weerszijden van de grens
Ook zij worden echter verdreven door de Chauken
Als indringers vinden ze moeilijk een ander woongebied
De Amsivariërs worden later opgenomen in het volk van de Franken

Saliërs en Tubanten

Deze stammen wonen in ons huidige Overijssel
Saliërs in het westen, Tubanten in het oosten
De **Saliërs** leven in een los stamverband
Later verplaatsen ze zich als Salische Franken
naar de Betuwe (tussen de Bataven) en België

Uit de Salische Franken komen later
de Merovingen voort, een dynastie
van Frankische koningen

De **Tubanten** strijden, samen met andere
Germaanse stammen, veel tegen de Romeinen
De Tubanten gaan later op in het groter
stamverband van de Saksen

Germaanse stammen in Nederland en omstreken in de 1^e eeuw v. Chr.

Usipeten

De Usipeten trekken rond in het huidige
Noordrijn-Westfalen en zijn steeds op de vlucht
Ongetwijfeld zullen ze ook in ons land zijn geweest

Later worden ze verdreven en gaan op in een
nieuw stamverband met de Franken

Keltische stammen

Beneden de Rijn wonen in het zuiden van ons land
en op Belgisch grondgebied een aantal
Keltische stammen

Tungri

Van oorsprong een Germaanse stam
Ze vermengen zich met binnendringende Kelten
We rekenen ze nu tot de Keltische stammen

Eburonen

Het centrum van de Eburonen ligt in Tongeren (oostelijk van Leuven)
Ze zullen ook voor een deel in ons land hebben gewoond
Met hun stamhoofd Ambiorix leveren ze later veel strijd tegen de Romeinen
De Eburonen worden grotendeels uitgeroeid door de Romeinen
De Tungri vestigen zich in hun gebied

Menapiërs

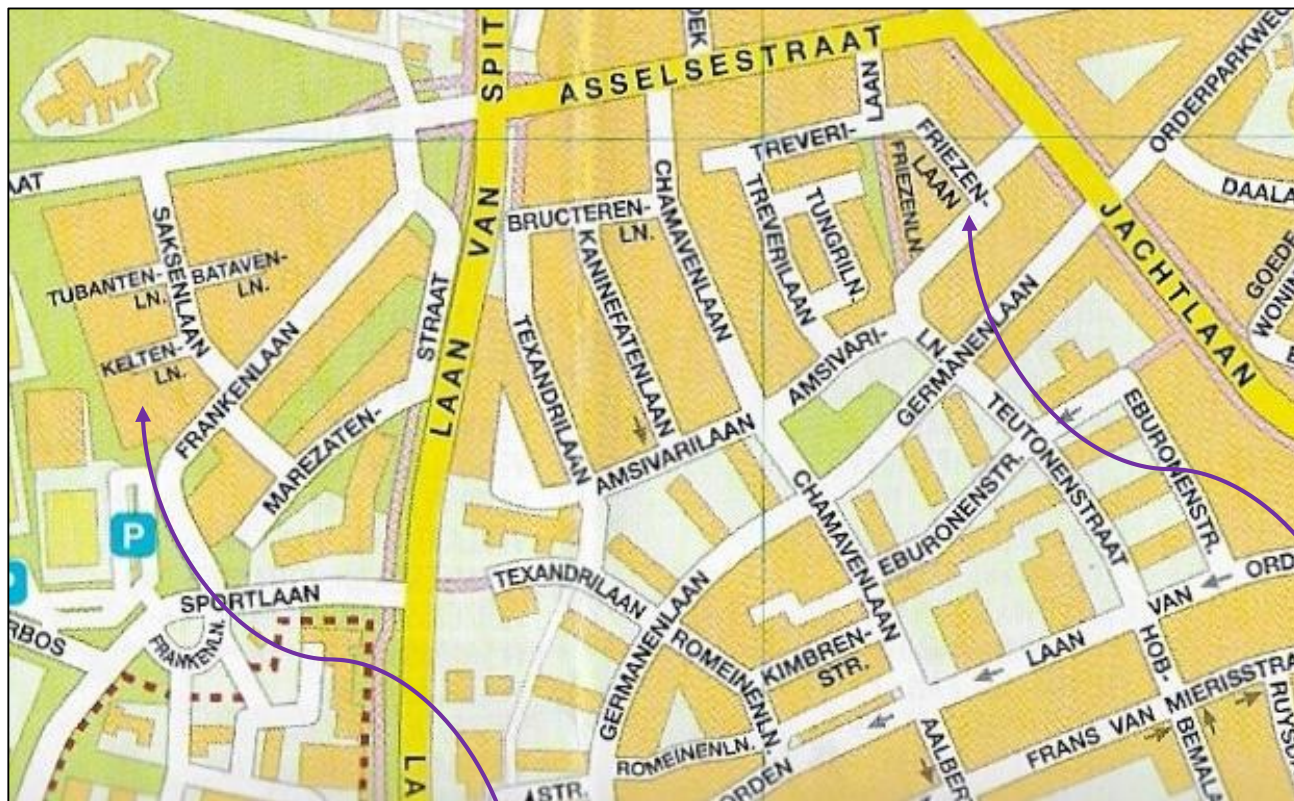
Deze stam woont in een onherbergzaam kustgebied in het huidige België
Julius Caesar wil ook dit gebied veroveren, maar het kost hem veel moeite
in verband met de vele moerassen en bossen
De Menapiërs komen uiteindelijk wel onder het gezag van de Romeinen

Frisiavones

Over het woongebied van de Frisiavones is weinig bekend
Dit geldt ook ten aanzien van een eventuele relatie met de Frisii (de Friezen)
Wellicht zijn de Frisiavones opgegaan in het nieuwe stamverband met de Franken

Ambiorix

Germaanse stammen in Nederland en omstreken in de 1^e eeuw v. Chr.

Germanenbuurt \ Apeldoorn

716 na Chr.

- Kelten
- Germanen
- Friezen
- Franken
- Saksen
- Romeinen

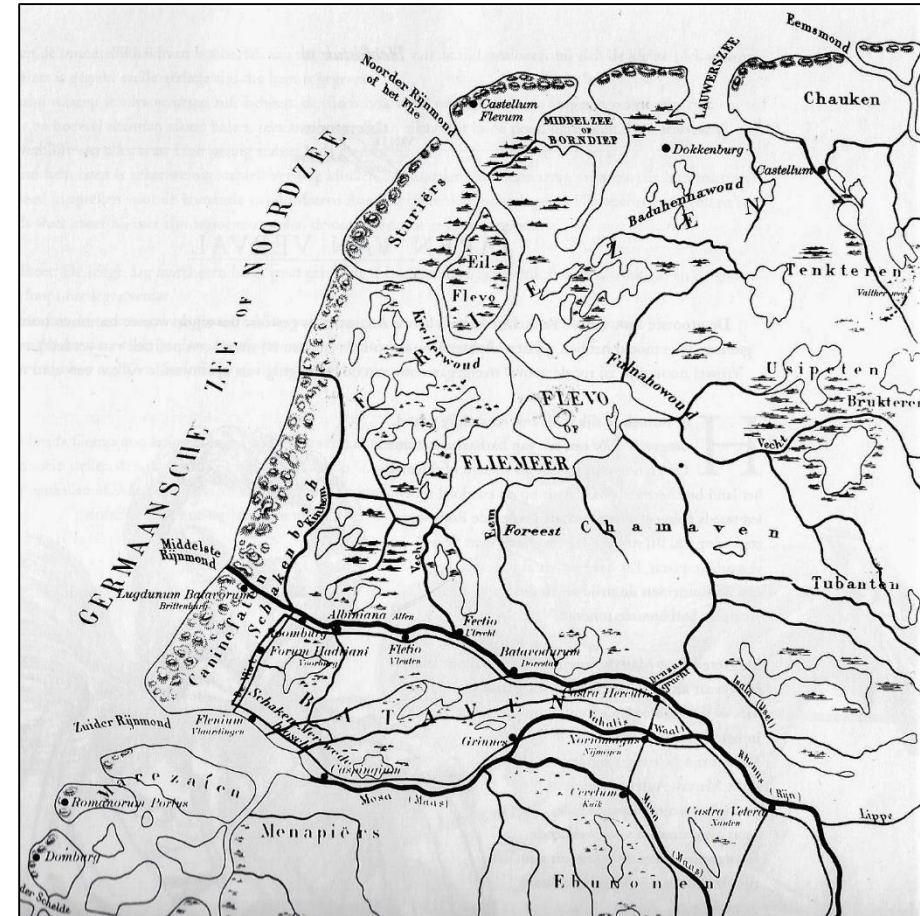
Uitleiding

Deze presentatie toont de ontwikkeling
van de eerste bewoners van ons land

Het omvat de periode van circa 4.000 v. Chr. tot circa 50 v. Chr.

Jagers - Verzamelaars - Boeren
Bekerculturen - Germanen

Ons land telt in 50 v. Chr. wellicht niet
veel meer dan 100.000 inwoners
Men leeft van landbouw en veeteelt
De Germanen zijn zeker godsdienstig,
maar naar we weten dienen ze niet de
God van hun voorvader Jafet
Ze aanbidden immers vele natuurgoden

De latere Franken

De Germaanse stammen langs de Rijn sluiten zich vanaf de 3e eeuw aaneen tot een groter Frankisch stamverband

Vaderlandse Geschiedenis

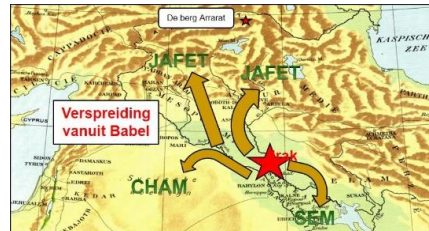
Tijdlijn 1

(Sheet 1 van 2)

4000 v. Chr. Eerste bewoners van Nederland
Jagers, vissers en verzamelaars komen vanuit het
Midden-Oosten naar Nederland

4000 v. Chr. Swifterbantcultuur (jager-verzamelaars in het noorden en
midden)
Bandkeramische cultuur (eerste boeren in het zuiden)

3246 v. Chr. Zondvloed
3000 v. Chr. Torenbouw van Babel

Opnieuw komen jagers, vissers,
verzamelaars en boeren vanuit het
Midden-Oosten naar Nederland

3000 v. Chr. Trechterbekercultuur, landbouw.

2900 v. Chr.
Hunebedbouwers
(tak van het Trechterbekervolk in Noord-Nederland)

2600 v. Chr. Touwbekercultuur/Strijdbijlvolk/Strijdhamervolk/Steenhamercultuur
(onder invloed komt Indo-Europese culturen uit het oosten)

2550 v. Chr. Standvoetbekercultuur (variant Touwbekervolk) / Enkelgrafcultuur

2500 v. Chr. Klokbeekercultuur
(in Nederland op de Veluwe en oostelijk daarvan)

2100 v. Chr. Wikkeldraadbekercultuur

1800 v. Chr. Hilversumcultuur (Zuid-Nederland)

1300 v. Chr. Elpcultuur (Noord-Nederland)

Vaderlandse Geschiedenis

Tijdlijn 1

(Sheet 2 van 2)

1300 v. Chr. Grafheuvelcultuur (al vanaf 2600 v. Chr.)
"Koepelgrafbouwers"

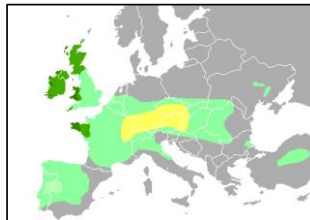
1300 v. Chr. Urnenveldencultuur
Grafvelden met urnenvelden

700 v. Chr. Terpencultuur (aan de west- en noordkust)
(tot 1200 n. Chr. als er dijken worden
aangelegd)

500 v. Chr. Germaanse cultuur verspreidt zich vanuit
Scandinavië naar het zuiden,
ook naar ons land. We spreken dan van Germanen.

400 v. Chr. Kelten in Nederland (in Zuid-Nederland)

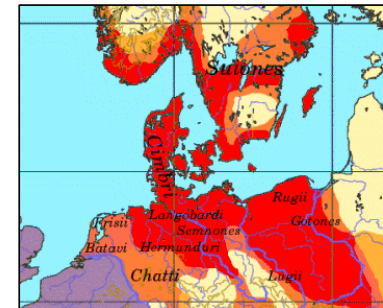
800 v. Chr. Kelten in Midden-Europa (Hallstad-cultuur)

440 v. Chr. Kelten in Midden-Europa (La Tène-cultuur)

800 v. Chr. Germaanse stammen in Scandinavië

500 v. Chr. Germaanse stammen verspreiden zich

50 v. Chr. Germaanse stammen in Nederland
Bataven, Cananefaten, Friezen,
Chauken, Chamaven, Amsvariërs,
Saliërs, Tubanten en Usipeten
Keltische stammen in Zuid-Nederland
Tungri, Eburonen, Menapiërs
en Frisiavones

Dit deel van de Vaderlandse Geschiedenis over de "De eerste bewoners"
wordt gevolgd door het deel dat we zullen noemen
"Romeinen tot Graven in ons land"